

Robert Miron Staniszewski*

Uchodźcy czy migranci? – społeczna percepcja pojęć na podstawie wyników badań opinii publicznej

Refugees or migrants?
– Public perception of the concepts based
on opinion poll results

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: Ukraina, Polska, Rosja, Białoruś, kryzys migracyjny, wojna, uchodźcy, migranci, opinia publiczna, społeczna percepcja, Social Perception of Migrants Index, SPMI, Bogardus, postawa, społeczeństwo, konotacja

Keywords: Ukraine, Poland, Russia, Belarus, migration crisis, war, refugees, migrants, public opinion, public perception, Social Perception of Migrants Index, SPMI, Bogardus, attitude, society, connotation

Abstrakt: Celem artykułu jest uzyskanie odpowiedzi na pytania: jaka jest społeczna percepcja pojęć „uchodźca” oraz „migrant”? oraz Czy w świetle badań opinii publicznej pojęcia te są równoważne, czy też mają odmienną konotację (treść językową) oraz denotację (zakres)? Punktem wyjścia do analizy jest identyfikacja słownikowo-encyklopedyczna, statystyczna oraz formalno-prawna znaczenia tych nazw. Analiza przedstawiona w artykule oparta jest na wynikach badań opinii publicznej „Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez polskie państwo”, które zostały zrealizowane w latach 2022–2023 przez zarządzany przez autora LAB badawczy. Chcąc w sposób holistyczny odtworzyć społeczną percepcję „uchodźców” oraz „migrantów” autor opracował wielowymiarowy wskaźnik (indeks), który nazwał Social Perception of Migrants Index (SPMI). Efektem analizy jest identyfikacja cech konstytuujących nazwy

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8458-4290>, dr, adiunkt, Katedra Socjologii Polityki i Marketingu Politycznego, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski. ResearchGate: <https://www.researchgate.net/profile/Robert-Staniszewski>. E-mail: robert.staniszewski@uw.edu.pl

„uchodźca” oraz „migrant”, jak również ich denotacji. Autor proponuje również wprowadzić nowe pojęcie dotyczące kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej oraz kryzysu uchodźczego na granicy polsko-ukraińskiej, które nazwał „hybrydowym kryzysem humanitarnym”.

Abstract: *The aim of article is to answer the questions: what is the public perception of the terms ‘refugee’ and ‘migrant’? as well as In the light of opinion polls, are these terms equivalent or do they have a different connotation (linguistic content) and denotation (scope)? The starting point for the analysis is the identification of the dictionary-encyclopaedic, statistical and formal-legal meanings of these names. The analysis presented in the article is based on the results of the public opinion research “Social perception of refugees from Ukraine, migrants and actions taken by the Polish state”, which was carried out between 2022 and 2023 by the research LAB managed by the author. In order to holistically reconstruct the social perception of ‘refugees’ and ‘migrants’, the author developed a multidimensional indicator (index), which he called the Social Perception of Migrants Index (SPMI). The result of the analysis is the identification of the constitutive features of the names ‘refugee’ and ‘migrant’ as well as their denotation. The author also proposes to introduce a new concept concerning the migration crisis on the Polish-Belarusian border and the refugee crisis on the Polish-Ukrainian border, which he called a ‘hybrid humanitarian crisis’.*

Wprowadzenie

Za początek kryzysu migracyjnego określanego w literaturze przedmiotu również jako kryzys uchodźczy lub kryzys humanitarny przyjmuje się 2015 rok, kiedy to zarejestrowano w Unii Europejskiej największą od czasów II wojny światowej liczbę uchodźców (1 333 779)¹ oraz osób ubiegających się o azyl (1 322 850)². W tym samym okresie w Polsce zarejestrowano 14 057 uchodźców oraz 12 190 osób ubiegających się o azyl³. Państwami preferowanymi przez osoby ubiegające się o azyl były przede wszystkim Niemcy (476 510),

¹ Uchodźcy to osoby uciekające ze swoich krajów pochodzenia w celu ratowania życia, które zostały zaakceptowane i uznane za takie w kraju przyjmującym (dane dotyczące uchodźców objętych mandatem UNHCR), Parlament Europejski, Azyl i migracje w UE, https://www.europarl.europa.eu/infographic/asylum-migration/index_pl.html#filter=2010 (11.04.2023).

² Osoby ubiegające się o azyl to osoby, które złożyły wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej lub zostały uwzględnione w takim wniosku jako członkowie rodziny w okresie referencyjnym (dane z Eurostatu), Parlament Europejski, Azyl i migracje w UE, https://www.europarl.europa.eu/infographic/asylum-migration/index_pl.html#filter=2010 (11.04.2023).

³ Tamże.

Węgry (177 135), Szwecja (162 450), Austria (88 160), Włochy (83 540) oraz Francja (76 165)⁴. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że w szczytowym okresie kryzysu migracyjnego zjawisko to dotyczyło Polski w minimalnym zakresie.

Sytuacja ulegała zmianie w czerwcu 2021 roku, kiedy w odpowiedzi na unijne sankcje władze białoruskie zaczęły sprowadzać na terytorium tego państwa obywateli państw azjatyckich oraz afrykańskich, którym obiecywano możliwość łatwego przedostania się do Unii Europejskiej, w tym Polski⁵. Zgodnie z danymi opublikowanymi przez Straż Graniczną w 2021 roku odnotowano ok. 40 tys. prób przedostania się do Polski z Białorusi, zaś rok później prób tego typu było ok. 15,7 tys. Należy w tym miejscu podkreślić, że zjawisku temu nie towarzyszył znaczący wzrost liczby wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. W 2021 roku wnioski tego rodzaju złożyło 7,7 tys. cudzoziemców. O udzielenie ochrony przede wszystkim starali się obywatele Białorusi (2,3 tys. osób), Afganistanu (1,8 tys. osób), Iraku (1,4 tys. osób), Rosji (1 tys. osób) oraz Ukrainy (260 osób)⁶.

Kluczowym wydarzeniem związanym z kryzysem uchodźczym, który przede wszystkim dotknął Polski była rozpoczęta 24 lutego 2022 roku wielkoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę⁷. Konsekwencją działań zbrojnych za wschodnią granicą Polski był masowy exodus ludności. W okresie od 24 lutego do 31 grudnia 2022 roku przez przejścia graniczne na kierunku z Ukrainy do Polski Straż Graniczna odprawiła 8,8 mln osób, zaś na kierunku z Polski do Ukrainy ponad 7,0 mln osób⁸. Zjawisko to podobnie jak w 2021 roku nie wpłynęło (mając na względzie skalę przepływów) na bardzo znaczący wzrost liczby wniosków o udzielenie ochrony. W 2022 roku łącznie złożono 9,9 tys. wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce. Może być pewnym zaskoczeniem, że obywatele Ukrainy nie byli klasyfikowani do grupy cudzoziemców starających się o ochronę, których liczebność była największa. Najwięcej wniosków złożyli obywatele Białorusi (3,1 tys. osób) oraz Rosji (2,2 tys. osób). Ukraińcy znaleźli się dopiero na trzecim miejscu (1,8 tys.

⁴ Tamże.

⁵ Zob. A. Wawrzusiszyn, *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, «Nowa Polityka Wschodnia» 2022, nr 2 (33), s. 45–65.

⁶ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Ochrona międzynarodowa w 2021 r.*, <https://www.gov.pl/web/udsc/ochrona-miedzynarodowa-w-2021-r> (11.04.2023).

⁷ Wojna rosyjsko-ukraińska, która początkowo przybrała postać tzw. wojny hybrydowej rozpoczęła się 20 lutego 2014 roku od aneksji Krymu (części terytorium Ukrainy) przez Federację Rosyjską.

⁸ Straż Graniczna, https://twitter.com/Straz_Graniczna/status/1609442094451417088 (11.04.2023).

osób). W dalszej kolejności byli obywatele Iraku (0,6 tys. osób) oraz Afganistanu (0,4 tys. osób)⁹.

Rozwiązaniem formalno-prawnym, które miało na celu zalegalizowanie pobytu na terytorium Polski obywateli Ukrainy, którzy opuścili swój kraj od dnia 24 lutego 2022 roku jest ustawa z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa¹⁰. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ww. ustawy „Jeżeli obywatel Ukrainy, o którym mowa w art. 1 ust. 1, przybył legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 24 lutego 2022 r. do dnia określonego w przepisach wydanych na podstawie ust. 4 i deklaruje zamiar pozostania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jego pobyt na tym terytorium uznaje się za legalny w okresie 18 miesięcy licząc od dnia 24 lutego 2022 r.”. Jednocześnie ustawodawca umożliwił na podstawie art. 4 ust. 1 nadanie numeru PESEL obywatelom Ukrainy, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny. Łącznie do dnia 3 stycznia 2023 roku zarejestrowano w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy 960 531 osób, w tym 631 747 kobiet oraz 328 784 mężczyzn¹¹.

Porównując te dane z liczbą wniosków azylowych ze szczytowego okresu kryzysu migracyjnego w Unii Europejskiej w latach 2015–2016 jednoznacznie widać, że skala tego zjawiska, które jest związane z wojną w Ukrainie jest bezprecedensowa w powojennej historii Europy.

Kryzys migracyjny oraz uchodźczy od samego początku budził duże emocje społeczne. Dziennikarze, analitycy, badacze zjawiska, jak również „zwykli ludzie” opisywali je odnosząc się do zbiorowości, których to zjawisko dotyczy przy wykorzystaniu licznych pojęć. Do najczęściej wykorzystywanych w języku polskim należą dwa: „migrant” oraz „uchodźca”. Należy pamiętać, że w przestrzeni publicznej pojawiają się również inne określenia takie jak m.in. cudzoziemiec, imigrant, emigrant, obcokrajowiec, przesiedleńca, wysiedleńca czy

⁹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Ochrona międzynarodowa w 2022 r.*, <https://www.gov.pl/web/udsc/ochrona-miedzynarodowa-w-2022-r--ponad-dwukrotny-wzrost-rozpatrzonych-wnioskow> (11.04.2023).

¹⁰ Dz.U. z 2022 r., poz. 583. Zob. R. Staniszewski, *Administrare – być pomocnym. Społeczna percepcja wybranych rozwiązań zdefiniowanych w ustawie z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz innych działań dotyczących tej problematyki*, «Studia Iuridica» 2022, t. 92.

¹¹ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, Portal danych, *Szczegółowe statystyki dot. osób zarejestrowanych w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy. Stan na 3.01.2023 r.*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/44077/table> (11.04.2023).

uciekier. Pojawia się także wiele innych o zabarwieniu emocjonalnym (wartościującym), a nawet stygmatyzującym.

Mając powyższe założenie na względzie celem niniejszego artykułu jest uzyskanie odpowiedzi na pytania:

1. Czy w świetle badań opinii publicznej pojęcia¹² „uchodźca” oraz „migrant” mają tą samą konotację (treść językową)?
2. Jeżeli NIE – to jaka jest konotacja w świadomości społecznej nazw „uchodźca” oraz „migrant”?
3. Jeżeli NIE – to jaka jest denotacja (zakres) nazw „uchodźca” oraz „migrant”?

Tematyka artykułu w odniesieniu do zdefiniowanych pytań badawczych została podzielona na dziewięć głównych bloków tematycznych tj.:

1. Słownikowo-encyklopedyczne znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant”,
2. Znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant” w statystyce publicznej,
3. Formalno-prawne znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant”,
4. Identyfikacja skojarzeń dotyczących pojęć „uchodźca” oraz „migrant”,
5. Społeczna percepcja pomocy „uchodźcom z Ukrainy” oraz „migrantom”,
6. Społeczna percepcja przyjmowania „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” na terytorium Polski,
7. Społeczna percepcja zagrożeń ze strony „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”,
8. Skala dystansu społecznego Bogardusa w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”,
9. Social Perception of Migrants Index (SPMI) – holistyczny wskaźnik społecznej percepcji „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”.

Artykuł oparty jest na wynikach badań opinii publicznej „Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez polskie państwo”, które zostały zrealizowane w latach 2022–2023 przez LAB badawczy, w skład którego wchodzi badacz z Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego¹³ oraz Wydziału Nauk Społecznych Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie. Pomysłodawcą projektu badawczego oraz zarządzającym pracami LAB-u jest autor artykułu.

Projekt badawczy został zwycięzcą VII edycji konkursu „Nauka jest dla ludzi”. Celem konkursu jest promocja prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim badań, które odpowiadają na ważne wyzwania społeczne, gospodarcze lub zmieniają rozumienie świata.

¹² W artykule określenia „pojęcie” oraz „nazwa” należy interpretować jako równoważne.

¹³ Na potrzeby projektu został wdrożony na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego przedmiot *Analiza danych społecznych*, który uzyskał akredytację oraz certyfikację Predictive Solutions, który działa pod patronatem IBM Polska (nr certyfikatu: AKR091/W1/02_2022, AKR91/W2/09_2022).

W latach 2022–2023¹⁴ łącznie zostało zrealizowanych pięć badań opinii publicznej w ramach projektu tj.¹⁵:

- 1) Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez rząd Mateusza Morawieckiego. Badanie przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie udziałowej (kwotowej) osób w wieku 16–65 lat w dniach od 11 do 23 stycznia 2023 roku. Próba liczy 584 osoby (w tym: 55,4% wywiadów zrealizowano metodą CAWI; 32,4% metodą CATI oraz 12,2% metodą CAPI). Błąd maksymalny: 4%. Poziom ufności 95%.
- 2) Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez rząd Mateusza Morawieckiego. Badanie przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie udziałowej (kwotowej) osób w wieku 16–65 lat w dniach od 30 kwietnia do 23 maja 2022 roku. Próba liczy 380 osób (w tym: 70,0% wywiadów zrealizowano metodą CAWI; 23,9% metodą CATI oraz 6,1% metodą CAPI). Błąd maksymalny: 5%. Poziom ufności 95%.
- 3) Społeczna percepcja migrantów oraz działań podejmowanych przez rząd Mateusza Morawieckiego oraz podległe służby na obszarze przygranicznym z Białorusią. Badanie przeprowadzone na próbie regionalnej – mieszkańców 183 obrębów ewidencyjnych objętych stanem wyjątkowym (obszar przygraniczny z Białorusią) w dniach od 19 stycznia do 8 lutego 2022 roku. Próba liczy 228 osób (w tym: 86,8% wywiadów zrealizowano metodą CATI; 13,2% metodą CAWI).
- 4) Społeczna percepcja migrantów oraz działań podejmowanych przez rząd Mateusza Morawieckiego oraz podległe służby na obszarze przygranicznym z Białorusią. Badanie przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie udziałowej (kwotowej) osób w wieku 16–65 lat w dniach od 10 do 18 stycznia 2022 roku. Próba liczy 369 osób (w tym: 82,1% wywiadów zrealizowano metodą CAWI; 12,5% metodą CATI oraz 5,4% metodą CAPI). Błąd maksymalny: 5%. Poziom ufności 95%.
- 5) Społeczna percepcja migrantów oraz działań podejmowanych przez rząd Mateusza Morawieckiego oraz podległe służby na obszarze przygranicznym z Białorusią. Badanie przeprowadzone na próbie celowej – przedstawicieli społeczności lokalnych (sołtysi, wójtowie) 183 obrębów ewidencyjnych objętych stanem wyjątkowym (obszar przygraniczny z Białorusią) w dniach od 14 do 27 stycznia 2022 roku. Próba liczy 22 osoby (w tym: 14 wywiadów

¹⁴ Stan na 31 stycznia 2023 roku.

¹⁵ Raporty z badań opinii publicznej, które zostały przeprowadzone w ramach projektu „Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez polskie państwo” dostępne są na portalu ResearchGate. Link <https://www.researchgate.net/profile/Robert-Staniszewski>.

zrealizowano metodą CATI; 8 metodą CAWI). Dodatkowo przeprowadzono 6 wywiadów pogłębionych Individual In-Depth Interviews (IDI).

Badania zostały przeprowadzone w ramach procedury mixed-mode. Każdy z respondentów biorących udział w badaniu samodzielnie wybierał jedną z metod tj.:

- CATI (Computer Asisted Telephone Interviewing) – wywiad telefoniczny po nawiązaniu kontaktu przez ankietera,
- CAWI (Computer Assisted Web Interview) – samodzielne wypełnienie internetowego kwestionariusza wywiadu przez respondenta, do którego dostęp był możliwy wyłącznie po otrzymaniu linka od ankietera,
- CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing) – wywiad bezpośredni z udziałem ankietera.

Słownikowo-encyklopedyczne znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant”

Punktem wyjścia do analizy społecznej percepcji pojęć „uchodźca” oraz „migrant” była identyfikacja znaczenia słownikowo-encyklopedycznego tych nazw. Mając na względzie założenia dotyczące zbiorowości, która zostanie objęta badaniami (Polacy) postanowiono odnieść się wyłącznie do polskojęzycznych nazw.

Pojęcie „uchodźca”

W słowniku języka polskiego PWN pojęcie „uchodźca” nie zostało zdefiniowane. Pojawia się wyłącznie termin „uchodźstwo”, który oznacza „stały lub czasowy pobyt poza granicami własnego państwa, spowodowany przyczynami ekonomicznymi, politycznymi lub religijnymi”¹⁶.

Znaczenie tego terminu można znaleźć w słowniku języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, gdzie „uchodźca” to „ten, kto pod przymusem okoliczności wyjeżdża z miejsca stałego zamieszkania w celu stałego lub czasowego osiedlenia się w obcym państwie lub na innym terytorium własnego państwa; emigrant, uciekinier, wychodźca”¹⁷.

Z kolei w encyklopedii PWN „uchodźca” to „osoba prześladowana ze względu na: poglądy polityczne, rasę, religię, przynależność do szczególnej grupy społecznej, narodowościowej w swym państwie ojczystym, przebywa-

¹⁶ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/uchod%C5%BAca.html> (11.04.2023).

¹⁷ Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/uchodzca;5510203.html> (11.04.2023).

jąca poza terytorium tego państwa i nie mogąca skorzystać ze sprawowanej przez nie ochrony (dodatkową przesłanką jest indywidualna obawa przed prześladowaniem)¹⁸.

Odniesienie do prześladowania pojawia się również w popularnej w ostatnich latach Wikipedii, w której „uchodźca” (ang. *refugee*, ros. *беженец*, bieżeniec) to „osoba, która musiała opuścić teren, na którym mieszkała ze względu na różnego typu prześladowania. Wynikające z tego zagrożenie życia, zdrowia, bądź wolności jest najczęściej związane z walkami zbrojnymi, bądź z działaniami opresyjnymi z powodu religii, pochodzenia lub przekonań politycznych”¹⁹.

Pojęcie „migrant”

Pojęcie „migrant” w słowniku języka polskiego PWN oznacza osobę migrującą²⁰. W. Doroszewski poza tautologicznym (*circulus in definiendo*) znaczeniem pojęcia wskazuje, że „migrant” to „ten, kto migruje, zmienia miejsce zamieszkania”²¹.

W encyklopedii PWN termin „migrant” nie występuje. Pojawia się pojęcie „migracje” (łac. *migratio* „przesiedlenie”) które oznacza – „demogr. wędrówki albo ruch mechaniczny (fizyczny) ludności; element i podstawowa (obok cyrkulacji) forma mobilności przestrzennej; oznaczają przemieszczenia terytorialne związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania”²².

Termin „migrant” nie został również zdefiniowany w Wikipedii²³.

Znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant” w statystyce publicznej

Poza znaczeniem słownikowo-encyklopedycznym pojęć „uchodźca” oraz „migrant” istotne jest odtworzenie ich cech konstytutywnych, które są wykorzystywane na potrzeby statystyki publicznej – głównie przez Główny Urząd Statystyczny.

¹⁸ Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/uchod%C5%BAca> (11.04.2023).

¹⁹ Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Uchod%C5%BAca> (11.04.2023).

²⁰ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/migrant.html> (11.04.2023).

²¹ Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/migrant;5451486.html> (11.04.2023).

²² Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/migrant.html> (11.04.2023).

²³ Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?go=Przejd%C5%BA&search=migrant&title=Specjalna%3ASzukaj&ns0=1> (11.04.2023).

Pojęcie „uchodźca”

W statystyce publicznej „uchodźca” to „osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności od określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa. (...) Dodatkowe wyjaśnienia metodologiczne: art. 1A ust. 2 Konwencji Genewskiej z 1951 r.”²⁴.

Pojęcie „migrant”

W statystyce publicznej pojęcie „migrant” nie jest stosowane. Wykorzystywane jest natomiast pojęcie „migracje”, które oznacza „przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej. (...) Dodatkowe wyjaśnienia metodologiczne: migracją jest zatem zmiana gminy zamieszkania lub w przypadku gminy miejsko-wiejskiej przemieszczenie się z terenów miejskich do wiejskich tej gminy lub odwrotnie. Migracją jest oczywiście także zmiana kraju zamieszkania. Nie jest migracją zmiana adresu w ramach tej samej gminy miejskiej, wiejskiej, części miejskiej lub wiejskiej gminy miejsko-wiejskiej. (...) Migracje zagraniczne – wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy”²⁵.

Formalno-prawne znaczenie pojęć „uchodźca” oraz „migrant”

Jednym z kluczowych aspektów dotyczących analizy treści pojęć „uchodźca” oraz „migrant” jest odtworzenie ich znaczenia formalno-prawnego.

Pojęcie „uchodźca”

Według Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców „uchodźcy” (ang. *refugees*) – „to osoby, które przebywają poza swoim kra-

²⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/545,pojecie.html> (11.04.2023).

²⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/213,pojecie.html> (11.04.2023).

jem pochodzenia z powodu obawy przed prześladowaniem, konfliktem, powszechną przemocą lub innymi okolicznościami, które poważnie zakłóciły porządek publiczny i w rezultacie wymagają ochrony międzynarodowej. Definicję uchodźcy można znaleźć w Konwencji z 1951 r. i regionalnych dokumentach dotyczących uchodźców, a także w Statucie UNHCR²⁶.

Pojęcie „migrant”

Jak zaznacza Departament Spraw Gospodarczych i Społecznych Organizacji Narodów Zjednoczonych nie ma formalno-prawnej definicji migranta międzynarodowego. Niemniej jednak „(...) większość ekspertów zgadza się, że migrant międzynarodowy to osoba, która zmienia swój kraj zwykłego pobytu, niezależnie od powodu migracji lub statusu prawnego. Zasadniczo rozróżnia się migrację krótkoterminową lub tymczasową, obejmującą przemieszczanie się trwające od 3 do 12 miesięcy, oraz migrację długoterminową lub stałą, odnoszącą się do zmiany kraju zamieszkania na okres jednego roku lub dłużej”²⁷.

Mając powyższe założenia na względzie przeprowadzono w latach 2022–2023 cykl badań opinii publicznej mających na celu m.in. uzyskanie odpowiedzi na pytanie *Jaka jest społeczna percepcja pojęć „uchodźca” oraz „migrant”?* Jak również, czy wyprowadzone wnioski na podstawie analizy słownikowo-encyklopedycznej, dotyczącej statystyki publicznej oraz formalno-prawnej są zbieżne ze społecznym postrzeganiem tego zjawiska.

Interpretując dane przedstawione w niniejszym artykule należy zwrócić szczególną uwagę na informacje dotyczące charakterystyki próby badawczej. W tekście porównywane są wyniki trzech badań opinii publicznej (nr 1–2 oraz nr 4), które zostały zrealizowane w okresie od stycznia 2022 roku do stycznia 2023 roku. W artykule nie odniesiono się do wyników badania nr 3 przeprowadzonego na próbie regionalnej – mieszkańców 183 obrębów ewidencyjnych objętych stanem wyjątkowym oraz badania nr 5 przeprowadzonego na próbie regionalnej (celowej) przedstawicieli społeczności lokalnych (sołtysi, wójtowie) 183 obrębów ewidencyjnych objętych stanem wyjątkowym (obszar przygraniczny z Białorusią).

Wyciągając wnioski na podstawie wyników badań należy również wziąć pod uwagę liczebność analizowanych grup. Dotyczy to w szczególności odpowiedzi na pytania otwarte.

Poprzez określenie Polacy wykorzystane w części analitycznej artykułu należy rozumieć mieszkańców Polski w wieku 16–65 lat, którzy zostali objęci badaniami.

²⁶ United Nations, *Refugees and Migrants – Definitions*, tłumaczenie z j. angielskiego, <https://refugeesmigrants.un.org/definitions> (11.04.2023).

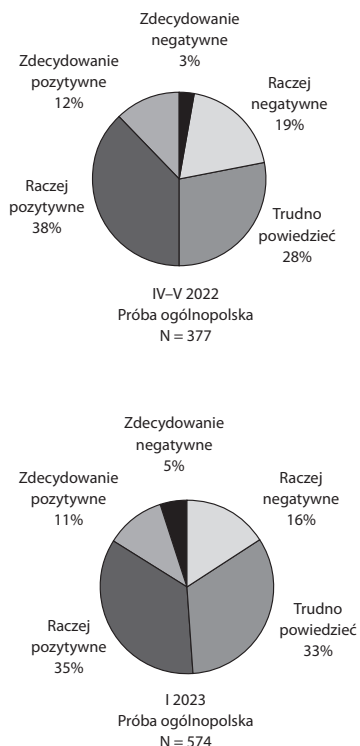
²⁷ Tamże.

Identyfikacja skojarzeń dotyczących pojęć „uchodźca” oraz „migrant”

W styczniu 2023 roku zdecydowana większość Polaków w wieku 16–65 lat objętych badaniem deklarowała, że spotkała się ze słowem „uchodźca” (98%) oraz „migrant” (93%). W stosunku do kwietnia oraz maja 2022 roku²⁸, kiedy po raz pierwszy poddano analizie te pojęcia nie odnotowano istotnej statystycznie zmiany w zakresie autoidentyfikacji wiedzy respondentów na ten temat.

W stosunku do 2022 roku nieznacznie zmalał odsetek Polaków, którzy mają pozytywne skojarzenia ze słowem „uchodźca” z 50% (IV–V 2022) do 46% (I 2023). Nieznacznie zmalał również odsetek badanych, którzy mają pozytywne skojarzenia ze słowem „migrant” z 61% (IV–V 2022) do 57% (I 2023). Pełny rozkład odpowiedzi na pytania przedstawiają wykresy.

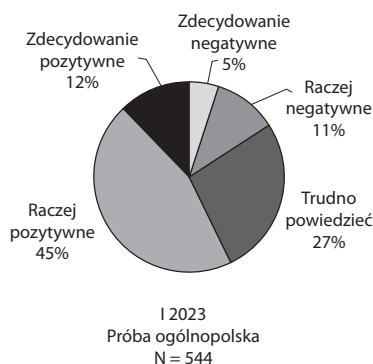
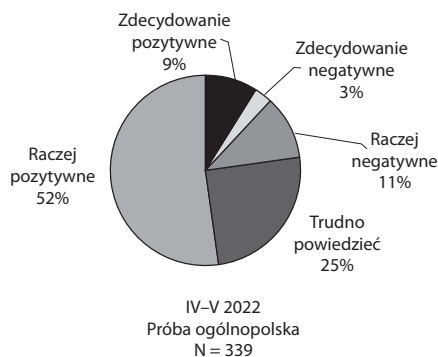
Wykres 1. Jakie ma Pan(i) skojarzenia ze słowem „uchodźca”?

Pytania zadano tym respondentom, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie „Czy spotkał się Pan(i) ze słowem „uchodźca”?”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

²⁸ W dalszej części artykułu badanie to będzie identyfikowane jako kwietniowe (2022).

Wykres 2. Jakie ma Pan(i) skojarzenia ze słowem „migrant”?

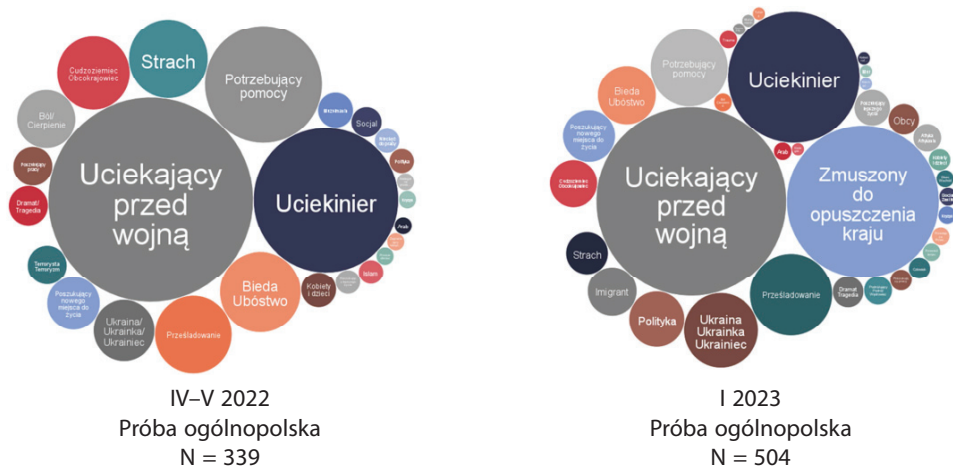
Pytania zadano tym respondentom, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie „Czy spotkał się Pan(i) ze słowem „migrant”?”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

W styczniu 2023 roku „uchodźcy” kojarzyli się Polakom przede wszystkim z takimi określeniami jak: uciekający przed wojną, zmuszeni do opuszczenia kraju, uciekinierzy, Ukraina/ Ukrainka/ Ukrainiec, prześladowanie oraz potrzeba pomocy.

Percepcja „migrantów” w polskim społeczeństwie jest diametralnie inna, niż postrzeganie „uchodźców”. Słowo „migrant” kojarzy się respondentom przede wszystkim z takimi określeniami jak: podróżujący/ podróż/ wędrowiec, poszukujący lepszego życia, pieniądze, poszukujący pracy czy poszukujący nowego miejsca do życia. Szczegółowe dane zaprezentowano na rysunkach.

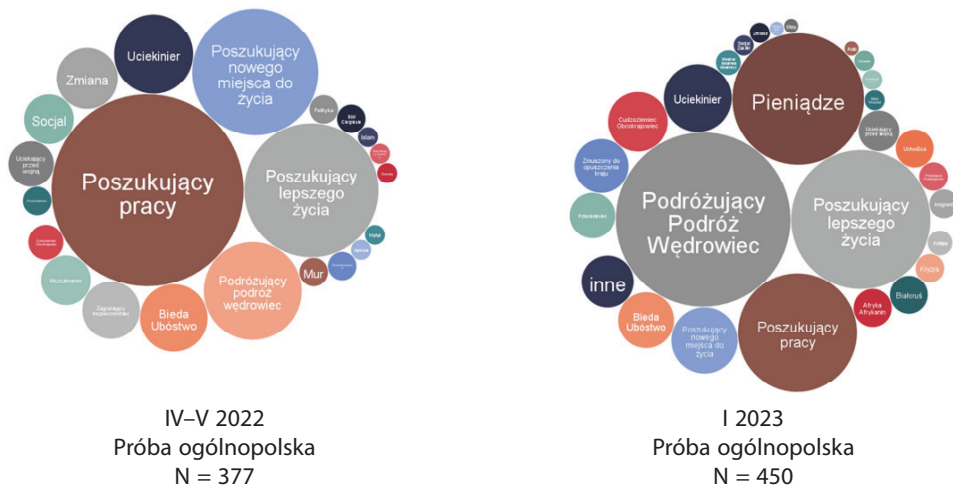
Rysunek 1. Z czym kojarzy się Panu(i) słowo „uchodźca”?

Pytania zadano tym respondentom, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie „Czy spotkał się Pan(i) ze słowem „uchodźca”?”. Pytania miały charakter otwarty.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

Rysunek 2. Z czym kojarzy się Panu(i) słowo „migrant”?

Pytania zadano tym respondentom, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie „Czy spotkał się Pan(i) ze słowem „migrant”?”. Pytania miały charakter otwarty.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

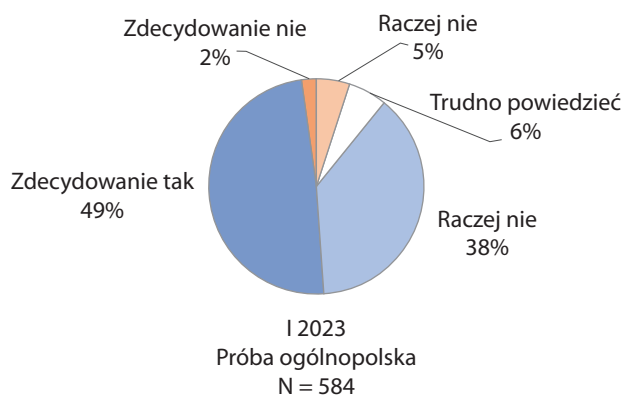
Spółeczna percepcja pomocy „uchodźcom z Ukrainy” oraz „migrantom”

W celu identyfikacji społecznej percepcji pomocy „uchodźcom z Ukrainy” oraz „migrantom” zadano pytanie, które miało być odniesieniem do dalszych analiz Czy zgodzi się Pan(i) ze stwierdzeniem, że każdemu człowiekowi bez względu na jego miejsce pochodzenia, kolor skóry, czy wyznanie religijne należy zapewnić bezpieczeństwo w sytuacji zagrażającej jego życiu lub zdrowiu?

Podobnie jak w kwietniu 2022 roku prawie wszyscy respondenci, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie (96%) zgadzali się ze stwierdzeniem, że każdemu człowiekowi bez względu na wskazane w pytaniu zmienne należy zapewnić bezpieczeństwo w sytuacji zagrażającej jego życiu lub zdrowiu. Opinia ta jednak nie przekłada się w takim samym stopniu na deklaracje dotyczące pomocy dla „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”.

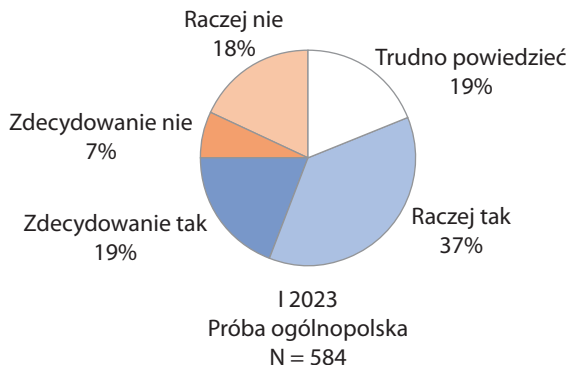
Zdecydowana większość badanych (87%) uważa, że powinniśmy pomagać „uchodźcom z Ukrainy”, którzy przebywają na terytorium Polski. W przypadku „migrantów”, odsetek ten jest dużo mniejszy i wynosi 56%. Szczegółowe rozkłady odpowiedzi na te pytania prezentują wykresy.

Wykres 3. Czy Pana(i) zdaniem powinniśmy pomagać uchodźcom z Ukrainy, którzy przebywają na terytorium Polski?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

Wykres 4. Czy Pana(i) zdaniem powinniśmy pomagać migrantom, którzy przebywają na terytorium Polski?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

Společna percepcja przyjmowania „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” na terytorium Polski

W styczniu 2023 roku Polacy w większości (53%) opowiadali się za przyjmowaniem „uchodźców z Ukrainy” do czasu, kiedy będą mogli wrócić do swojego kraju. W stosunku do kwietnia 2022 roku odsetek zwolenników tego rozwiązania zmalał o 11 pkt. proc. Przepływ nastąpił w stronę rozwiązania umożliwiającego Ukraińcom nie tylko tymczasowy pobyt na terytorium Polski, ale również dającego możliwość osiedlania się na stałe. W stosunku do kwietnia 2022 roku odsetek ten wzrósł z 30% do 37%. Warto podkreślić, że wśród badanych osób 3% w 2022 roku oraz 5% w 2023 roku deklarowało, że Polska nie powinna przyjmować „uchodźców z Ukrainy”.

W przypadku „migrantów” odpowiedzi są bardziej zróżnicowane. W styczniu 2023 roku przeszło jedna trzecia badanych (36%) uważała, że powinniśmy ich przyjmować i pozwolić się osiedlić. Niecała jedna trzecia (30%) akceptowała tymczasowy pobyt w Polsce, jedna piąta (19%) nie miała zdania w tej kwestii, a 15% respondentów było przeciwnych przyjmowaniu „migrantów”.

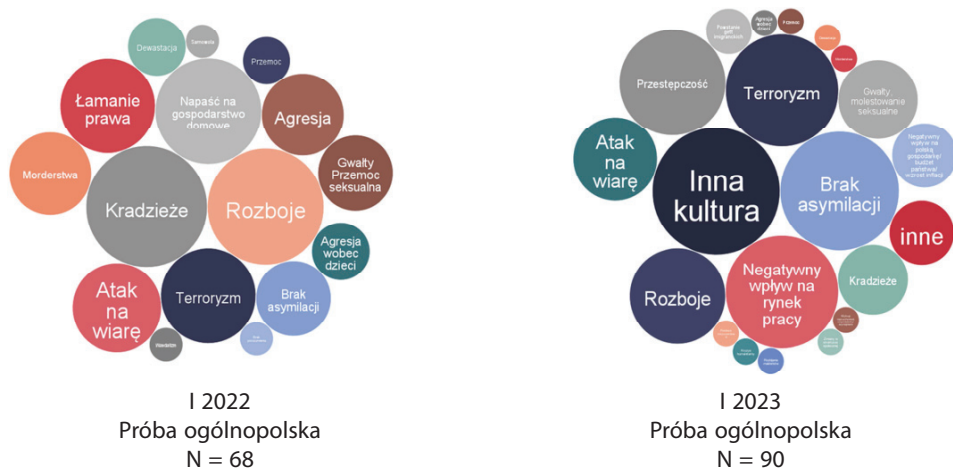
Společna percepcja zagrożeń ze strony „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”

Po roku od rozpoczęcia wielkoskalowej wojny w Ukrainie wzrósł odsetek badanych (z 66% do 72%), którzy nie dostrzegają zagrożeń dla Polski ze strony

Rysunek 4. Jeżeli Tak, to jakie to mogą być zagrożenia? (migranci)

Pytanie zadano tym respondentom, którzy odpowiedzieli „Tak” na pytanie „Czy dostrzega Pan(i) zagrożenie dla naszego kraju ze strony migrantów?”. Pytanie miało charakter otwarty.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

W stosunku do kwietnia 2022 roku wzrósł odsetek badanych (z 82% do 87%), którzy nie dostrzegają zagrożeń dla swoich rodzin ze strony „uchodźców z Ukrainy”.

Zmiana ta jest również widoczna – w dużo większym zakresie w przypadku „migrantów”. W styczniu 2022 roku połowa Polaków (50%) nie dostrzegała zagrożeń dla swoich rodzin ze strony „migrantów”, a rok później odsetek ten wzrósł do 77%.

Skala dystansu społecznego Bogardusa w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”

W ramach badań zastosowano również skalę dystansu społecznego Bogardusa wraz z jej rozszerzeniem uwzględniającym specyfikę sytuacji w Polsce w latach 2022–2023 tj. dodano pytanie mające na celu zweryfikowanie, czy Polacy są skłonni udostępnić swoje mieszkanie lub dom „uchodźcom z Ukrainy” oraz „migrantom”.

W styczniu 2023 roku Polacy objęci badaniem zgodziliby się, aby Ukraińcy: mieszkali w ich kraju (85%), mieszkali w ich miejscowości (85%), mieszkali w ich dzielnicy (83%), byli ich sąsiadami (79%). Dwie trzecie badanych (65%)

zgodziłoby się również na ślub ich dziecka z Ukrainką/Ukraińcem, a jedna czwarta (28%) przyjąłaby Ukraińca do swojego mieszkania lub domu²⁹.

W odniesieniu do „migrantów” odpowiedzi kształtują się następująco: kraj (74%), miejscowość (73%), dzielnica (69%), sąsiad (64%), ślub dziecka (53%), udostępnienie mieszkania lub domu (14%).

Szczegółowe dane w podziale na „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” zawiera tabela.

Tabela 1. Skala dystansu społecznego Bogardusa (w %)

	Uchodźcy z Ukrainy I 2023 Próba ogólnopolska N = 584		Uchodźcy z Ukrainy IV-V 2022 Próba ogólnopolska N = 380		Migranci I 2023 Próba ogólnopolska N = 584	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
Czy zgodził(a)by się Pan(i), aby ... mieszkali w Pana(i) kraju?	85	5	81	5	74	10
Czy zgodził(a)by się Pan(i), aby ... mieszkali w Pana(i) miejscowości?	85	6	83	6	73	12
Czy zgodził(a)by się Pan(i), aby ... mieszkali w Pana(i) dzielnicy?	83	9	81	7	69	15
Czy zgodziłby/ zgodziłaby się Pan(i), aby ... byli Pana(i) sąsiadami?	79	10	79	8	64	20
Czy zgodziłby/ zgodziłaby się Pan(i), aby Pana(i) dziecko poślubiło ...?	65	11	64	10	53	18
Czy przyjąłaby/ przyjąłby Pan(i) ... do swojego mieszkania/ domu?*	28	48	23	50	14	59

W tabeli nie przedstawiono odpowiedzi Trudno powiedzieć oraz Odmowa odpowiedzi.

* Pytanie nie jest elementem klasycznej skali dystansu społecznego Bogardusa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

²⁹ Pytanie nie jest elementem klasycznej skali dystansu społecznego Bogardusa.

Social Perception of Migrants Index (SPMI) – holistyczny wskaźnik społecznej percepcji „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”

Celem każdego badania opinii publicznej jest próba odtworzenia fragmentu rzeczywistości w kontekście społecznej percepcji lub postaw dotyczących weryfikowanych zjawisk oraz procesów. Wyzwaniem, przed którym stoi badacz, jest dobór zmiennych, które mają temu służyć, a następnie na ich podstawie dokonanie właściwych analiz oraz wyciągnięcie wniosków w przypadku badań ilościowych o charakterze uogólniającym.

Chcąc w sposób holistyczny odtworzyć społeczną percepcję „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” autor stworzył wielowymiarowy wskaźnik (indeks), który nazwał Social Perception of Migrants Index (SPMI). Wskaźnik ten poza aktualną diagnozą społecznej percepcji, umożliwi w precyzyjny sposób uchwycenie zmiany postrzegania analizowanego zjawiska w czasie.

Na potrzeby indeksu SPMI wykorzystano cztery podstawowe zmienne wskaźnikowe:

- 1) Jakie ma Pan(i) skojarzenia ze słowem „uchodźca”/„migrant”?
- 2) Czy dostrzega Pan(i) zagrożenie dla naszego kraju ze strony „uchodźców z Ukrainy”/„migrantów”?
- 3) Czy dostrzega Pan(i) zagrożenie dla swojej rodziny kraju ze strony „uchodźców z Ukrainy”/„migrantów”?
- 4) Czy Pana(i) zdaniem powinniśmy pomagać „uchodźcom z Ukrainy”/„migrantom”, którzy przebywają na terytorium Polski?

W celu określenia rzetelności indeksu SPMI wykorzystano metodę alfa Cronbacha. Alfa Cronbacha wyliczona została na podstawie wzoru³⁰:

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S_{sk}^2} \right)$$

gdzie:

k – liczba pozycji skali

S_i^2 – wariancja pozycji

S_{sk}^2 – wariancja skali.

Wykorzystując metodę alfa Cronbacha należy pamiętać, że wariancja skali stanowi sumę indywidualnych wariancji pozycji skali, która jest powiększona

³⁰ Zob. A. Huculak, *Przegląd klasycznych modeli rzetelności*, Predictive Solution, <https://predictivesolutions.pl/przeglad-klasycznych-modeli-rzetelnosci> (11.04.2023).

o sumę wszystkich kowariancji pomiędzy pozycjami. Wskaźnik alfa Cronbacha przyjmuje wartości od 0 do 1³¹. Jeżeli wartość alfy zbliża się do 1 oznacza to, że skala jest bardzo rzetelna. Zazwyczaj skalę uznaje się za rzetelną, jeżeli wartość alfy Cronbacha jest $\geq 0,7$.

W wyniku zastosowanej metody alfa Cronbacha obliczono statystyki rzetelności dla wskaźników Social Perception of Migrants Index (SPMI) odrębnie dla każdej z analizowanych zbiorowości tj. „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”. Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że stworzone indeksy SPMI spełniają warunek rzetelności w odniesieniu do metody alfa Cronbacha. Pełne dane dotyczące rzetelności indeksów prezentuje tabela.

Tabela 2. Rzetelność indeksów Social Perception of Migrants Index (SPMI) mierzona metodą alfa Cronbacha

Grupa odniesienia	Wartość wskaźnika alfa Cronbacha	Liczba wykorzystanych zmiennych	Liczba obserwacji ważnych
Uchodźcy z Ukrainy I 2023 Próba ogólnopolska	,788	4	574
Migranci I 2023 Próba ogólnopolska	,808	4	544
Uchodźcy z Ukrainy IV–V 2022 Próba ogólnopolska	,775	4	377
Migranci I 2022 Próba ogólnopolska	,822	4	345

Źródło: opracowanie własne.

Obliczając wartości punktowe dla kafeterii odpowiedzi w ramach wskazanych pytań przyjęto następujące wartości punktowe: ocena zdecydowanie negatywa względem analizowanego obiektu tj. „uchodźców z Ukrainy” lub „migrantów” 1 pkt., ocena raczej negatywna 2 pkt., ocena neutralna (trudno powiedzieć) 3 pkt., ocena raczej pozytywna 4 pkt., ocena zdecydowanie pozytywna 5 pkt. Przydzielając wartości punktowe poszczególnym odpowiedziom należy pamiętać o odwróceniu skal dla pytań dotyczących identyfikacji zagro-

³¹ Alfa Cronbacha może również przyjąć wartość ujemną, jeżeli wystąpią ujemne korelacje między pozycjami.

żeń (pytanie 2 oraz 3). W celu uniknięcia zakłóceń pomiaru z analizy wyłączono tych respondentów, którzy nie udzielili odpowiedzi (przynajmniej jednej) na pytania wykorzystane do budowy indeksu.

Ostatecznie przyjęto następujący schemat kategoryzacji indeksu SPMI dla czterech wykorzystanych zmiennych wskaźnikowych, który prezentuje tabela.

Tabela 3. Schemat kategoryzacji indeksu SPMI dla czterech wykorzystanych zmiennych wskaźnikowych

Kategoria	Wartość punktowa indeksu SPMI
SPMI bardzo negatywny	4–7 pkt.
SPMI negatywny	8–10 pkt.
SPMI neutralny	11–13 pkt.
SPMI pozytywny	14–16 pkt.
SPMI bardzo pozytywny	17–20 pkt.

Źródło: opracowanie własne.

Na ich podstawie obliczono wartości indeksów Social Perception of Migrants Index (SPMI) w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów”.

Wartość indeksu obliczana jest odrębnie dla każdego respondenta ze względu na udzielone odpowiedzi. Minimalna wartość punktowa na poziomie indywidualnym wynosi 4 pkt., maksymalna 20 pkt. Przykładowy algorytm obliczeń dla pojedynczego respondenta: 1) Pytanie: Proszę powiedzieć jakie ma Pan(i) skojarzenia ze słowem „migrant”? Odpowiedź: Zdecydowanie pozytywne. Wartość punktowa odpowiedzi 5 pkt. 2) Pytanie: Czy dostrzega Pan(i) zagrożenie dla naszego kraju ze strony migrantów? Odpowiedź: Raczej tak. Wartość punktowa odpowiedzi 2 pkt. (odpowiedź rekodowana – odwrócenie odpowiedzi w kafeterii) 3) Pytanie: Czy dostrzega Pan(i) zagrożenie dla swojej rodziny ze strony migrantów? Odpowiedź: Zdecydowanie nie. Wartość punktowa odpowiedzi 5 pkt. (odpowiedź rekodowana – odwrócenie odpowiedzi w kafeterii) 4) Pytanie: Czy Pana(i) zdaniem powinniśmy pomagać migrantom, którzy przebywają na terytorium Polski? Odpowiedź: Raczej tak. Wartość punktowa odpowiedzi 4 pkt. Łączna wartość punktowa indeksu dla respondenta: 16 pkt. (5 pkt. + 2 pkt. + 5 pkt. + 4 pkt.). Tym samym indeks SPMI dla respondenta klasyfikowany jest do wymiaru: SPMI pozytywny.

W styczniu 2023 roku w przypadku czterech piątych osób objętych badaniem w wieku 16–65 lat (80%) zarejestrowano pozytywną wartość wskaźnika SPMI w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy”. Negatywna percepcja charak-

teryzuje 8% respondentów. Od kwietnia 2022 roku znacząco nie zmieniły się wartości wskaźnika SPMI w poszczególnych wymiarach (pozytywnym, negatywnym, neutralnym) w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy”.

W styczniu 2023 roku dwie trzecie Polaków (66%) charakteryzowało się pozytywną percepcją „migrantów”, a 15% postrzegało ich w wymiarze negatywnym. Na szczególną uwagę w porównaniu ze styczniem 2022 roku zasługuje znacząca zmiana wskaźnika SPMI w odniesieniu do „migrantów” tj. z 36% do 66% wzrósł odsetek badanych, którzy charakteryzują się wielowymiarową pozytywną percepcją tej zbiorowości.

Szczegółowe wyniki obliczeń przedstawia tabela.

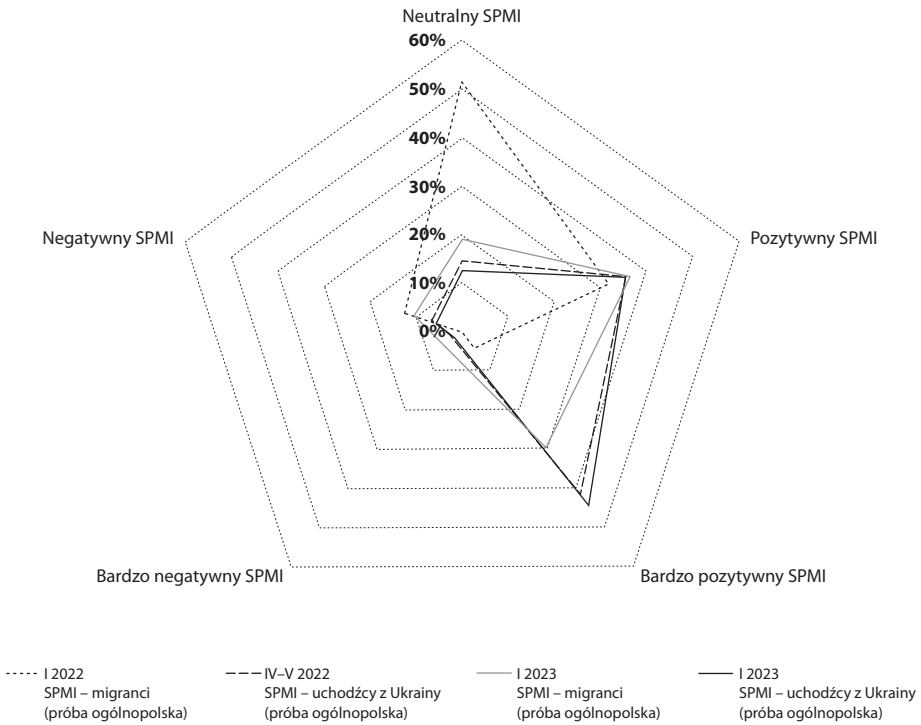
Tabela 4. Wartość indeksu Social Perception of Migrants Index (SPMI) w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” w latach 2022–2023 – dane zagregowane do poszczególnych kategorii (w %)

Kategoria	Migranci I 2022 Próba ogólnopolska	Migranci I 2023 Próba ogólnopolska	Uchodźcy z Ukrainy IV–V 2022 Próba ogólnopolska	Uchodźcy z Ukrainy I 2023 Próba ogólnopolska
SPMI bardzo negatywny	0	5	2	2
SPMI negatywny	12	10	6	6
SPMI neutralny	52	19	14	12
SPMI pozytywny	32	36	36	36
SPMI bardzo pozytywny	4	30	42	44

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

Podstawowe różnice pomiędzy społeczną percepcją „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” szczególnie w okresie styczeń 2022 roku oraz styczeń 2023 roku można zaobserwować na mapie percepcyjnej przedstawionej na wykresie.

Wykres 5. Porównanie danych dotyczących Wartość indeksu Social Perception of Migrants Index (SPMI) w odniesieniu do „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” – dane za lata 2022–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

W celu identyfikacji zmiennych warunkujących społeczną percepcję „migrantów” mierzoną z wykorzystaniem holistycznego wskaźnika Social Perception of Migrants Index (SPMI) należało ustalić, czy istnieją korelacje pomiędzy zmienną zależną – indeksem SPMI, a zmiennymi niezależnymi – socjodemograficznymi takimi jak: płeć; wiek; miejsce zamieszkania: miasto/wieś; miejsce zamieszkania: województwo; wykształcenie; przeciętny miesięczny dochód netto (na rękę) w gospodarstwie domowym respondenta w przeliczeniu na 1 osobę; udział w wyborach parlamentarnych w 2019; potencjalny udział w wyborach parlamentarnych w 2022 roku; preferencje polityczne w wyborach parlamentarnych w 2019 rok; potencjalne preferencje polityczne w wyborach parlamentarnych w 2022 roku; źródła informacji na temat Polski i świata: telewizja publiczna, telewizja TVN, telewizja Polsat, telewizja Trwam, Internet, radio, prasa; praktyki religijne oraz podróże poza granice Polski. W celu identyfikacji zależności pomiędzy zmiennymi posłużono się współczynnikiem V-Cramera, który jest miarą powiązania opartą na teście chi-kwadrat wynika-

jącą z wyciągnięcia pierwiastka kwadratowego z ilorazu statystyki chi-kwadrat oraz liczebności próby. Miara V-Cramera jest również miarą siły powiązania opartą na chi-kwadrat³². Współczynnik ten wyrażony jest wzorem:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \min(k-1, r-1)}},$$

gdzie:

V – współczynnik V-Cramera,

χ^2 – wynik testu zgodności chi-kwadrat,

n – łączna liczba obserwacji,

$\min(k-1, r-1)$ – minimalna z wartości: $k-1, r-1$,

k – liczba kolumn w tabeli kontyngencji,

r – liczba wierszy w tabeli kontyngencji.

W wyniku obliczeń opartych na współczynniku V-Cramera można otrzymać wartość pomiędzy 0 a +1 (włącznie). Analizując dane należy pamiętać, że czym wynik jest bliższy 0, tym słabszy jest związek między badanymi cechami, a im bliższy 1, tym ten związek jest silniejszy.

Po przeprowadzeniu analizy korelacji predyktorów opartych na współczynniku V-Cramera stwierdzono, że istnieje zależność pomiędzy zmienną SPMI – „migranci” oraz wskazanymi zmiennymi socjodemograficznymi za wyjątkiem: potencjalnego udziału w wyborach parlamentarnych w 2022 roku, wieku respondenta oraz źródeł informacji o Polsce i świecie takich jak informacje od rodziny, radio, prasa oraz telewizja Polsat. Najsilniejszy związek występuje w odniesieniu do preferencji wyborczych w 2019 roku (,340) oraz potencjalnych preferencji wyborczych w 2022 roku (,299), jak również źródła informacji o Polsce i świecie jakim jest telewizja publiczna (,267). Siła tego związku dla preferencji wyborczych w 2019 roku jest umiarkowana i relatywnie słaba dla pozostałych dwóch zmiennych³³.

Korelacja pomiędzy wskaźnikiem SPMI dotyczącym „migrantów” a preferencjami politycznymi nie jest zaskoczeniem. W grupie wyborców Konfederacji Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun) jest najwięcej osób, które charakteryzują się bardzo negatywną (30,3%) lub negatywną (30,3%) percepcją „migrantów”. Pozytywnie postrzega ich co czwarty zwolennik tego ugrupowania politycznego (24,2%).

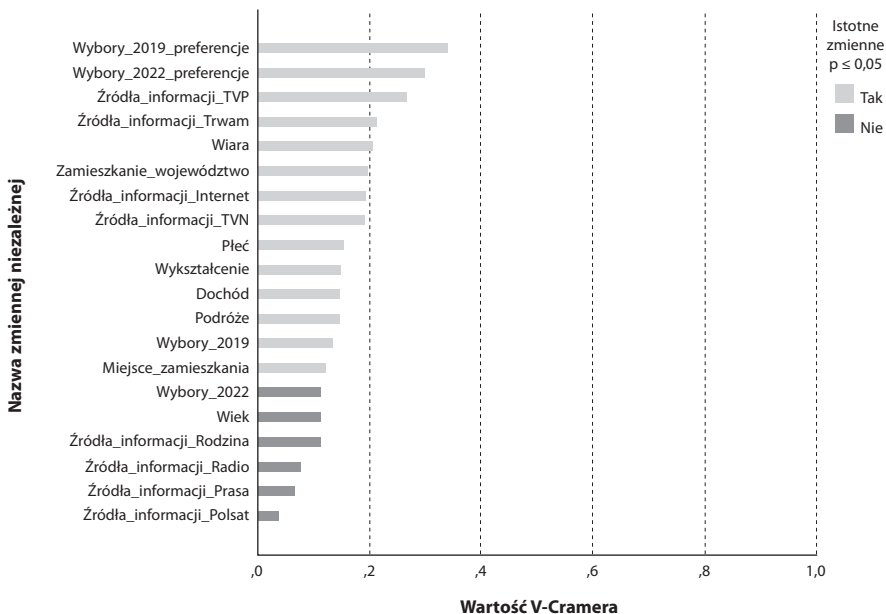
³² IBM SPSS Statistics, *Tabele krzyżowe: Statystyki*, <https://www.ibm.com/docs/pl/spss-statistics/27.0.0?topic=crosstabs-statistics> (22.12.2022).

³³ Istotne zmienne $p \leq 0,05$.

Zaskoczeniem nie jest również wpływ stacji telewizyjnych na percepcję społeczną, które są źródłem informacji o Polsce i świecie. Analiza treści przekazów medialnych jednoznacznie wskazuje, że narracje telewizji publicznej (TVP1, TVP2, TVP Info) oraz telewizji TVN (TVN, TVN24) w odniesieniu do analizowanego zjawiska były diametralnie różne³⁴. Pełne dane dotyczące korelacji predyktorów prezentuje wykres.

Wykres 6. Korelacja predyktorów dla zmiennej SPMI „migranci” (styczeń 2023) oraz zmiennych socjodemograficznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

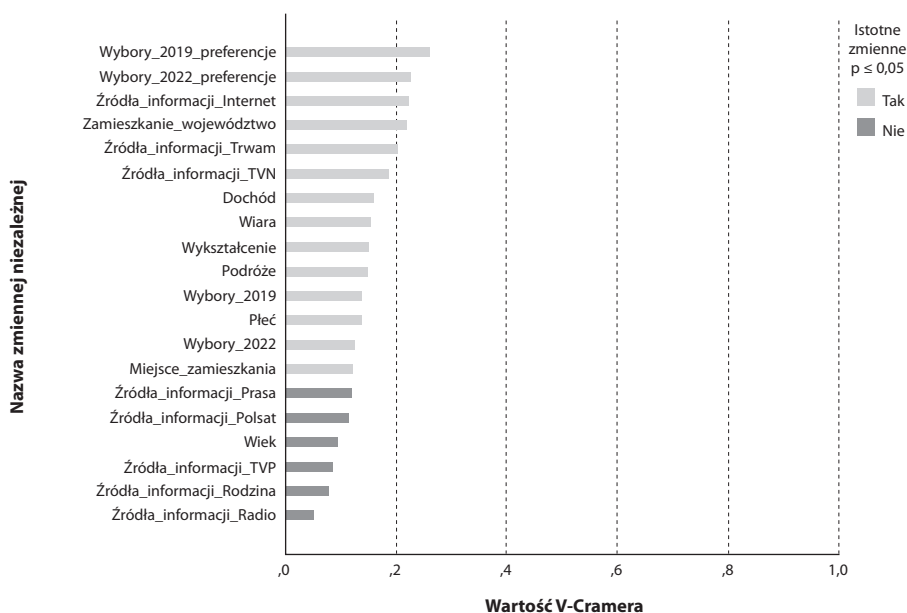
Mając na względzie identyfikację zmiennych socjodemograficznych determinujących społeczną percepcję „uchodźców z Ukrainy” mierzoną wskaźnikiem Social Perception of Migrants Index (SPMI) ponownie posłużono się współczynnikiem V-Cramera. Na podstawie analizy stwierdzono, że istnieje korelacja pomiędzy zmienną SPMI – uchodźcy z Ukrainy oraz wskazanymi zmiennymi socjodemograficznymi za wyjątkiem: źródeł informacji o Polsce i świecie takich jak prasa, telewizja Polsat, telewizja publiczna, radio, informacje od rodziny oraz wiek respondenta. Najsilniejszy związek występuje w odniesieniu do pre-

³⁴ Zob. R. Staniszewski, *Społeczna percepcja uchodźców z terytorium Białorusi i Ukrainy oraz postawa Polaków względem zaangażowania w pomoc Ukrainie w trakcie wojny z Rosją*, [w:] R. Staniszewski (red.), *Pomiędzy pandemią COVID-19 a wojną w Ukrainie, Diagnoza stanu polskiego społeczeństwa*, Kraków 2022, s. 159–194.

ferencji wyborczych w 2019 roku (,259) oraz potencjalnych preferencji wyborczych w 2022 roku (,255), jak również źródła informacji o Polce i świecie jakim jest Internet (,222). Siła tych związków jest relatywnie słaba³⁵.

Podobnie jak w przypadku społecznej percepcji „migrantów” korelacja pomiędzy wskaźnikiem SPMI dotyczącym „uchodźców z Ukrainy” a preferencjami politycznymi również nie jest zaskoczeniem. Wśród wyborców Konfederacji jest najwięcej osób, które charakteryzują się bardzo negatywną (18,2%) lub negatywną (18,2%) percepcją „uchodźców z Ukrainy”. Interesujący z poznawczej perspektywy jest jednak znaczący odsetek zwolenników tej partii, którzy pozytywnie postrzegają „uchodźców z Ukrainy” (51,5%). W przypadku percepcji „migrantów” tego typu zjawisko nie występowało. Szczegółowe dane dotyczące korelacji predyktorów przedstawia wykres.

Wykres 7. Korelacja predyktorów dla zmiennej SPMI „uchodźcy z Ukrainy” (styczeń 2023) oraz zmiennych socjodemograficznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań opinii publicznej.

Podsumowanie

Wyciągając wnioski na podstawie analizy słownikowo-encyklopedycznej, dotyczącej statystyki publicznej oraz formalno-prawnej można stwierdzić, że

³⁵ Istotne zmienne $p \leq 0,05$.

treść charakterystyczna (konotacja) pojęć „uchodźca” oraz „migrant” nie jest zbieżna.

Pojęcie „uchodźca” ma o wiele bardziej rozbudowaną treść językową (konotację) tzw. treść charakterystyczną, która pozwala odróżnić tę nazwę od innych, pozornie równoważnych, takich jak np. „migrant”. Istotą pojęcia „uchodźca” jest czynnik lub czynniki, które zmuszają daną osobę do opuszczenia dotychczasowego miejsca pobytu. Tymi czynnikami jest „przymus okoliczności” lub/i „prześladowanie”. Czynniki te mogą dotyczyć różnych wymiarów takich jak np. wojna, poglądy polityczne, rasa, religia, przynależność do grupy etnicznej lub narodowościowej. Pojęcie „uchodźca” jest unormowane prawnie. Definicję można znaleźć w konwencji dotyczącej statusu uchodźców sporządzonej w Genewie w dniu 28 lipca 1951 r. Według Konwencji Genewskiej uchodźcą jest osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu poglądów politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, oraz nie może lub nie chce z powodu tych obaw skorzystać z ochrony tego państwa”³⁶.

Pojęcie „migrant” ma wieloznaczną treść językową, która nie pozwala jednoznacznie odróżnić tej nazwy od innych. Treść pojęcia „migrant” zazwyczaj jest odnoszona do procesu jakim są „migracje”, które oznaczają przemieszczanie ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania. Przemieszczanie to nie jest zazwyczaj motywowane „przymusem okoliczności” lub/i „prześladowaniem” jak to zostało wskazane w odniesieniu do „uchodźcy”. Pojęcie „migrant” nie jest unormowane prawnie.

Badania opinii publicznej przeprowadzone w latach 2022–2023 przez zespół badawczy pod kierunkiem autora artykułu wskazują, że społeczna percepcja pojęć „uchodźca” oraz „migrant” w polskim społeczeństwie jest odmienna zarówno w odniesieniu do konotacji (treści językowej), jak i denotacji (zakresu) tych nazw.

Podobnie jak w przypadku przeprowadzonej analizy zastanych danych słownikowych oraz normatywnych treścią charakterystyczną tej nazwy w świadomości społecznej są przesłanki, które zmuszają daną osobę do opuszczenia dotychczasowego miejsca pobytu. Tymi determinantami jest „przymus okoliczności”. Kluczowe skojarzenia z pojęciem „uchodźca” to: uciekający przed wojną, zmuszony do opuszczenia kraju, uciekinier, prześladowanie czy Ukraina, Ukrainiec, Ukraina. Tym samym denotacja tego pojęcia w świadomości Polaków dotyczy przede wszystkim Ukraińców uciekających przed wojną. Należy również podkreślić, że obywatele Ukrainy, którzy przybyli do Polski przed

³⁶ Dz.U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515.

24 lutego 2022 roku powinni być charakteryzowani w odniesieniu do pojęcia „migrant”. Tym samym mamy swoisty paradoks, którego istota polega na tym, że obywatele tego samego państwa w zależności od czasu, w którym opuścili swój kraj mogą być identyfikowani przez dwa różne pojęcia. Analizując konotację pojęcia „uchodźca” w szczególności w odniesieniu do Ukraińców należy również wziąć pod uwagę postrzeganie potencjalnych zagrożeń z ich strony dla Polski. Wśród wymienianych kategorii pojawiają się przede wszystkim te, które dotyczą negatywnego wpływu na rynek pracy i gospodarkę. Osoby objęte badaniami wskazują również na kwestie dotyczące przestępczości, ale i w tym przypadku mamy do czynienia z odmiennym jakościowo rodzajem przestępstw, niż to ma miejsce w odniesieniu do „migrantów”.

W przypadku pojęcia „migrant” treścią charakterystyczną tej nazwy w świadomości społecznej jest „wolna wola” osoby, która się przemieszcza, zmienia miejsce swojego dotychczasowego pobytu. Kluczowe skojarzenia z pojęciem „migrant” to: podróżujący, podróż, wędrowiec. Treść charakterystyczna nazwy „migrant” jest również odniesieniem do takich aspektów jak: poszukujący lepszego życia, pieniądze, poszukujący pracy czy poszukujący nowego miejsca do życia. Tym samym denotacja tego pojęcia w świadomości Polaków dotyczy przede wszystkim obywateli innych państw, których motywacją przemieszczania się jest poprawa warunków życia. Tym samym można stwierdzić, że „uchodźcy” są zmuszeni do opuszczenia swojego dotychczasowego miejsca pobytu, a w przypadku „migrantów” przymus ten nie występuje lub występuje w ograniczonym zakresie. „Migranci” postrzegani są również przez osoby objęte badaniem jako ci, którzy generują kulturowe zagrożenia dla Polski, nie chcą się zasymilować, są utożsamiani z terroryzmem, jak również atakiem na wiarę.

Reasumując – w oparciu o wyniki przeprowadzonej analizy oraz badań opinii publicznej należy stwierdzić, że pojęcia „uchodźca” oraz „migrant” w świadomości społecznej Polaków mają odmienną zarówno konotację (treść językową) jak i denotację (zakres). Społeczna percepcja „uchodźców” w szczególności „uchodźców z Ukrainy” oraz „migrantów” jest odmienna zarówno w wymiarze deskryptywnym – charakteryzującym cechy konstytuujące te pojęcia, jak również w wymiarze afektywnym (emocjonalno-wartościującym) oraz behawioralnym (preferencje dotyczące udzielenia pomocy). Zależność tą zidentyfikowano w odniesieniu do szeregu zmiennych, które podano weryfikacji w trakcie badań w tym m.in. na podstawie holistycznego Wskaźnika Społecznej Percepcji Migrantów – Social Perception of Migrants Index (SPMI). Można zatem stwierdzić, że pojęcia „uchodźca” oraz „migrant” nie mają tego samego znaczenia i nie odnoszą się do tych samych osób oraz zbiorowości. Kluczowymi zmiennymi, które wpływają na społeczną percepcję pojęć „uchodźca”

oraz „migrant” są preferencje polityczne oraz źródła informacji o Polsce oraz świecie, ze szczególnym uwzględnieniem telewizji.

Analizując przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej należałoby rozważyć zastosowanie zaproponowanej przez autora terminologii. W przypadku jej przyjęcia wskazane byłoby również używanie jako nazw rozłącznych takich określeń jak „migrant” oraz „uchodźca”. W konsekwencji rozłączne byłyby również pojęcia pochodne takie jak np. „kryzys migracyjny” oraz „kryzys uchodźczy”. Mając jednak na względzie nową jakość zjawiska jaką jest kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej oraz kryzys uchodźczy na granicy polsko-ukraińskiej, które zdaniem ekspertów są elementami oraz konsekwencjami wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję autor proponuje wprowadzić nowe pojęcie na zdefiniowanie tego holistycznego zjawiska jakim jest „hybrydowy kryzys humanitarny”. Zagadnienie to podobnie jak i ewolucja świadomości społecznej w odniesieniu do analizowanych pojęć wymaga podjęcia dalszych badań.

Bibliografia

- Huculak A., *Przegląd klasycznych modeli rzetelności*, Predictive Solution, <https://predictive-solutions.pl/przeglad-klasycznych-modeli-rzetelnosci>.
- Staniszewski R., *Administrare – być pomocnym. Społeczna percepcja wybranych rozwiązań zdefiniowanych w ustawie z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz innych działań dotyczących tej problematyki*, «Studia Iuridica» 2022, t. 92.
- Staniszewski R., *Społeczna percepcja uchodźców z terytorium Białorusi i Ukrainy oraz postawa Polaków względem zaangażowania w pomoc Ukrainie w trakcie wojny z Rosją*, [w:] R. Staniszewski (red.), *Pomiędzy pandemią COVID-19 a wojną w Ukrainie, Diagnoza stanu polskiego społeczeństwa*, Kraków 2022.
- Wawrzuś A., *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, «Nowa Polityka Wschodnia» 2022, nr 2(33).